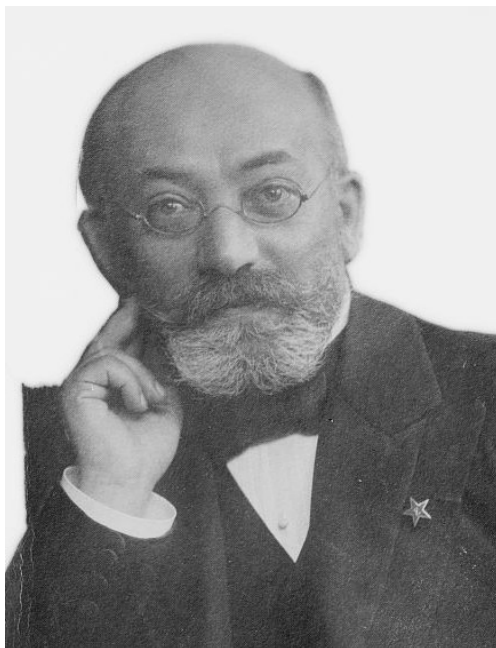

Ludvík Lazar Zamenhof – iniciátor esperanta

Jako židovský chlapec se narodil 15. 12. 1859 v Bialystoku, rodičům Markusovi /Mordechaji/ Zamenhofovi a Líbě Rozalii /Rochle/ Soferové. Jeho jméno znělo v hebrejštině Eliezer, v jazyce jidiš Lejzer a v ruštině Lazar.

Zamenhof, se vyslovovalo v němčině jako Samenhof, Saminhof, přeloženo sémě + dvůr, v ruštině jako Zamengof. Později se jména upravovala dle polského pravopisu. Zamenhof si říkal Hebrejec. Byl nejstarším synem z 12 dětí, dvě zemřely brzy po narození.

Otec Lazara se pokládal za moderního Žida. Byl přísným středoškolským učitelem zeměpisu a zejména jazyků a Lazar po něm zdědil chytrost. Matka byla dcerou hebrejského obchodníka, silně nábožensky založená, povahově něžná a Lazarovi dala do vínku srdce a cit.

14 let bydlela rodina Zamenhofových v ruském imperiu ve městě Bialystok, v dřevěném domku na ulici Zelená. /Dnes se toto město nachází v sv. Polsku a ulice byla přejmenována na Zamenhofova./ Toto místo dalo později směr všem Lazarovým cílům.

Otec mluvil se synem rusky, matka jidiš. Ve škole mluvil se spolužáky polsky. Stejně tak i on sám hovořil později se svými dětmi ve vlastní rodině.

V Bialystoku tehdy žilo mnohonárodní obyvatelstvo - asi 3000 Poláků-katolíků, 6000 Němců-protestantů, 4000 pravoslavných Rusů,

několik desítek Bělorusů a asi 18 000 Židů. Každý si mluvil po svém a nepřátelsky hleděl na druhé.

Rodiče Lazara učili, že všichni lidé jsou si bratry. Ale on svou citlivou dětskou duší vnímal, že zde panují náboženské, národnostní i jazykové konflikty. Velmi ho trápilo, že si lidé nerozumí. Již tehdy, jako 10-letý, začal snít o společném jazyce, který by patřil bez rozdílu všem a vyřešil jazykovou problematiku.

Jakým byl Lazar školákem?

Byl klidného chování, poslušný, pořádný, velmi chytrý student, zajímavící se zejména o cizí jazyky. Ve škole mu říkali "baron" pro jeho zdvořilé jednání.

Jeho mladší bratr Felix o něm vypráví: *"Jako žák 1. třídy gymnázia jsem vstoupil do třídy s kloboukem na hlavě. Ten mě ovšem rychle sundali jako znesvěcující zboží svatyně. Rozplakal jsem se a hned jsem utíkal za Lazarem do 8. třídy hledat záchranu. Lazar mě zavedl k inspektorovi a představil mě.*

Inspektor se usmál a klobouk mě vrátil se slovy: "Chlapče, vždy napodobuj svého bratra, který je ozdobou našeho gymnázia!" Jdouce domů, zeptal jsem se naší "ozdoby", jestli dnes za svůj poklesek nezůstanu o hladu. Lazar odpověděl: "Nezůstaneš, nikdo přece doma neví o kloboukové epizodě..."

Ale Lazar byl nemocný, bledý a hubený a musel svá studia na gymnáziu na dva měsíce přerušit. V té době již znal tři cizí jazyky, otec ho doma učil ještě němčinu a francouzštinu. Po návratu na gymnázium studoval ještě s větším zanícením.

Miloval Rusko a snil, že se stane ruským básníkem. Ale legenda o Babylonské věži dala jeho životu jiný směr.

V r. 1873 bylo Lazarovi již 14 let a rodina se odstěhovala do Varšavy. Učil se asi pět měsíců sám doma, zejména latinu, řečtinu, angličtinu a litevštinu. Ve svých myšlenkách se stále vracel do Bialystoku, přemýšlel o společném jazyce a také na něm pracoval.

Ve varšavských ulicích si povšiml ruských vývěsních tabulí s názvy *čajnaja, stolovaja /jídlna/, konditorskaja /cukrárna/*, zaujaly ho opakující se přípony - skaja a hned si to zaznamenal. Tato práce se později ukázala být velmi důležitou.

Když bylo Lazarovi 17 let, přijal jméno Ludvík na počest anglického lingvisty Francise Lodwicka, o němž se dočetl ve spisech Jana Amose Komenského.

Při studiích na varšavském gymnaziu stále svůj nový jazyk zdokonaloval. Adeptem na výuku se stal jeho bratr Felix a několik spolužáků. V 19 letech již všem předvedl zpracované slovní základy, použití předpon a přípon a nazval jazyk "*Lingwe universala*".

Jeho matka, která Ludvíka Lazara velmi milovala a podporovala ho, mu připravila malou oslavu k jeho narozeninám. Přišli spolužáci a slavilo se zrození nového jazyka. Zaspívali i hymnu bratrství, která začínala slovy: "*Nepřátelství národů padni, už je čas! Všichni lidé se musí spojit v jednu rodinu!*"

Přítomen oslavě byl i otec, který však synovo jazykové hrdinství sledoval jen se shovívavostí. Považoval to za utopii.

V r. 1879 ukončil Ludvík Lazar svá studia na varšavském gymnaziu s výborným prospěchem. Studenti se rozešli a on zůstal sám. Chtěl pokračovat ve filologii / studium jazykové kultury národa/, avšak židovské děti v té době mohly studovat pouze medicínu. Bylo rozhodnuto a Lazar odjel na univerzitu do Moskvy.

ALE! Před svým odjezdem musel zabalit své zápisky o novém jazyce a otci je předat k úschově, a slíbit, že této další činnosti zanechá a bude se věnovat pouze medicínskému studiu, které mu má zajistit jeho budoucnost .

V Moskvě se sešli studenti nejrůznějších ras a to opět posílilo Lazarovy myšlenky a touhu pokračovat ve svém započatém díle. Rodiče však neměli peníze na jeho studia v Moskvě a Ludvík Lazar se musel vrátit do Varšavy.

S matkou hovořil o svém snu sbratření národů a ptal se po svých zápiscích. Nešťastná matka mu musela říci krutou pravdu – otec je spálil. To však Lazara nezlomilo. Vše sepsal znovu, mnohé opravil a zdokonalil.

Současně obletěla svět zpráva o vytvoření umělého jazyka VOLAPŮK. Zamenhof měl o něj velký zájem, přečetl ho, ale s logickým obsahem díla spokojen nebyl.

Svá studia ukončil na varšavské univerzitě, získal titul MUDr. a odjel do Litvy, obce Veisiejai, kde začal svou praxi ve všeobecném lékařství. Nemocné a trpící pacienty však velmi litoval a zjistil, že se na tento směr lékařství nehodí. Rozhodl se pro oční lékařství. Nové poznatky tohoto oboru získal ve Vídni a po návratu započal oční praxi ve Varšavě.

Své "*Lingwe universalis*" stále zdokonaloval a dal mu nový název "*Lingvo internacia*".

Jako 27 letý se seznámil se sympatickou Klárou /Kejlou/ Silbernikovou, dcerou obchodníka z Kaunasu. Lazar s ní o svém jazykovém projektu hovořil a ji to velice zaujalo. Již tehdy byl rozhodnut vydat své dílo tiskem. Sháněl peníze i vydavatele.

Oba mladí lidé v sobě našli zalíbení a 30. 3. 1887 se zasnoubili. Ludvík Lazar své budoucí nevěstě vysvětlil svou ideu a zeptal se jí, zda s ním chce sdílet jeho osud. Ona souhlasila a v jeho snažení ho doživotně podporovala.

Lazarův otec Markus konečně porozumněl synově snaze o společný jazyk. Zašel za svým přítelem Logodowskim, který pracoval na cenzurním úřadě a poprosil ho, aby dal svolení dílko jeho syna vytisknout ...

PRVNÍ KNIHA

Dne 26. 7. 1887 spatřila světlo světa 40-ti stránková brožurka s nápisem:

*dr. ESPERANTO - mezinárodní jazyk, předmluva,
kompletní učebnice pro Rusy.
Cena 15 kopějek, vytiskl Christian Kelter, r.1887, Varšava.*

Obsahovala předmluvu, gramatiku se 16 pravidly, textová cvičení a slovníček s 917 slovními kořeny. Jazyk sám jméno neměl, ale pseudonym dr. Esperanto se brzy rozšířil a dal název vznikajícímu jazyku. Zamenhof se zřekl svých autorských práv a prohlásil, že nechce být považován za tvůrce, ale pouze za iniciátora jazyka, který bude společným všem lidem na světě.

Zveřejnění jazyka považoval Zamenhof za jednu z nejdůležitějších událostí svého života a dočkal se tak osobní spokojenosti.

Kolébku esperanta se stal Bialystok, kde vznikla myšlenka, Veisiejai, kde byla idea tříděna a Varšava, čtvrt' Muranow, kde došlo k jejímu uskutečnění.

Svou 1. knihou Zamenhof upozornil na ztrátu času i prostředků pro výuku několika jazyků a vyvodil z toho, jak užitečné by bylo, kdyby člověk potřeboval k dorozumnění jen dva jazyky, mateřský a neutrální.

9. 8. se Lazar oženil s půvabnou a vzdělanou Klárou, která se esperanto naučila a stala se manželovou důležitou spolupracovnicí a první esperantistkou na světě. Klářino věno padlo z velké části na zaplacení tisku brožury. I tchán byl projektem nadšen, esperanto se naučil a svého zete vždy finančně podporoval.

Novomanželé se nastěhovali do chudého bytu ve Varšavě. Společně rozesílali 1. knihu, jak již byla brožura označována, do redakcí časopisů i osobám v cizině. Nedlouho po jejím vydání navštívil dr. Zamenhofa v jeho oční ordinaci jeho vrstevník a polyglot Antonín Grabowski řka: "*Ĉu eble Vi estas doktoro Esperanto?*" /"*Jste Vy dr. ESPERANTO?*"/ A první esperantská konverzace byla na světě...

Zamenhof žádal esperantisty, aby mu napsali připomínky a své názory na První knihu. Ty pak sepsal a odpovědi uveřejnil v r. 1888 spolu s dalšími texty ve Druhé knize, psané již v esperantu. Také se mu narodil syn Adam.

Zamenhofovi však prožívali i mnohá utrpení. Lidé neměli čím zaplatit lékařskou péči, Ludvík Lazar léčil jeden den v týdnu zadarmo a v noci se věnoval esperantu.

Na vydání dalších učebních pomůcek pro žáky, kteří se chtěli esperanto učit, nebylo dostatek peněz. Objevil se však člověk s noblesním citem, zeměměřič Wilhelm Trompeter z Vestfálska. Ten dobře odhadl Zamenhofův cíl a anonymě mu nabídl 100 marek na 3 roky, aby mohl zaplatit tisk potřebných časopisů a pomůcek k výuce.

Nastala doba volného rozvoje esperanta a i v Petrohradě již existovala 1. esperantská organizace.

1889 byl vydán adresář esperantistů z různých zemí. Narodila se dcera Sofie.

1892 zemřela Lazarova matka Rozalie, což ho velmi ranilo. I otec byl z toho velmi nešťastný, děti ho litovaly a tak se všichni společně nastěhovali do židovské čtvrti do ulice Dzika a zůstali tam až do 1. světové války. V lékařství se začalo dařit poněkud lépe, ale Ludvík Lazar pozoroval, že se jeho zdravotní stav zhoršuje.

V tomto období se také začal podepisovat všemi jmény, ale dodnes se neví, v jakém pořadí. Stále se zabýval zdokonalováním jazyka, překlady

literatury a přemýšlel, zda se lidé znající esperanto, ve světě domluví. Situace se brzy vyjasnila.

Ve francouzském městě Calais se sešli v r. 1904 francouzští esperantisté s anglickými z Doveru. Rozuměli si všichni a navrhli uskutečnění kongresu ve městě Boulogne sur Mer.

Narodila se dcera Lidie.

1. světový esperantský kongres se konal v r. 1905 v Boulogne sur Mer za účasti asi 700 esperantistů ze 20 zemí. Nechyběli ani Zamenhof a Klára, byla to jejich první dovolená.

Ve svém emotivním zahajovacím proslovu mimo jiné Zamenhof řekl: *"Dnes se mezi pohostinnými zdmi v Boulogne s. M. sešli ne Francouzi s Angličany, ne Rusové s Poláky, ale lidé s lidmi."* Tímto vyjádřením povýšil název člověk nad národnost.

Zahájení ale provázela incident. Organizátoři tehdy Lazarův projev cenzurovali a vyškrtli poslední sloku modlitby *"Pod zelenou zástavou"*, jejíž část zněla: *"Spojte se, bratři, sepněte ruce, všichni necht' zbraně své složí! Křesťané, Židé i Mohamedáni, my všichni jsme synové Boží."*...

Zamenhof pochopil, že mu lidé esperantem porozumněli. Od tohoto data byla založena tradice pořádání světových kongresů, každoročně a v jiné zemi.

Kongres přijal DEKLARACI o esperantismu, rozhodl, že odznakem bude 5 cípá zelená hvězda, schválil esperantskou vlajku a hymnu LA ESPERO. Za základ je považováno FUNDAMENTO de ESPERANTO, v němž nikdo není oprávněn provádět změny.

Zamenhof obdržel Řád čestné legie na radnici v Paříži. Při této příležitosti byla na počest Zamenhova osvětlena Eifelova věž.

Hilelismus a Homaranismus

Po návratu z Boulogne s. M. začal Zamenhof intenzivně pracovat na náboženském spojení lidstva. Inspiroval ho k tomu vzdělanec Hillel, který šířil osvětu v Palestině. Svá kázání končil slovy: *"Co je ti nepříjemné, nedělej ostatním."*

Svůj etický komplex nazval Zamenhof "Hilelismus" a vydal brožurku, v níž řešil židovskou otázku. Chtěl vytvořit i univerzální náboženství.

Brožurku dokončil a vydal další dílo pod názvem "HOMARANISMO" - světoobčanství. Projekt se mu ale nezdařil a zůstal jen hlasem volajícím v poušti.

V r. 1909 se španělský král Alfons zajímal o esperanto a jmenoval Zamenhofa Komandérem řádu Izabely Katolické.

V r. 1912 na 8. UK (Světovém kongresu) v Krakově rezignoval Zamenhof na všechny oficiální funkce i na titul MISTR. "*Jestli chcete o mě hovořit,*" řekl organizátorům, "*můžete mě jmenovat Synem polské země.*" A na dalším UK v Bernu 1913 již neseděl v "estraru"(ve vedení), ale mezi účastníky kongresu ...

Psal se rok 1914, začala 1. světová válka a skončilo tak i přátelství mezi národy. Zamenhof válkou velice trpěl nervově a stresy zhoršily i jeho srdeční nemoc. Oční ordinaci převzal syn Adam. Ruská armáda plenila území, vládla chudoba, hlad a zima.

14. 4. 1917 v nepřátelském stavu mezi národy zemřel doktor Ludvík Lazar Zamenhof. Bylo mu 57 let.

Při pohřbu, mimo jiné projevy, byla pronesena i tato slova: "*Přijde moment, kdy celá polská země porozumí, co dal LLZ své vlasti.*"

Je pochován ve Varšavě ve stejném hrobě s manželkou Klárou, která ho o sedm let přežila.

Zamenhof si přál, aby náboženská etika byla realizována v nové formě a aby se hrůzy války nikdy neopakovaly. Ani to se mu nesplnilo. Vypukla 2. světová válka, válka o mnoho hrůznější, ve které zahynula velká část jeho rodiny.

Ludvík Lazar Zamenhof miloval všechny lidi a chtěl jim pomoci.

Ale jeho námaze nebylo ještě dostatečně porozuměno ani dodnes.

My, esperantisté, však k němu cítíme velkou úctu.

Přejme si, aby zelená vlajka vlála světem i nadále.

Zpracovala Jana Křížková, březen 2017